

Костанда І. О.,

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри китайської мови і перекладу

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

<https://orcid.org/0000-0002-5144-0941>

ЗУСТРІЧ КОНФУЦІЯ (孔子) З НАНЬЦЗИ (南子) У КОНФУЦІАНСЬКОМУ ДИСКУРСІ: МОВНІ ТА ТЕКСТОВІ СТРАТЕГІЇ ЕТИЧНОГО ЗАМОВЧУВАННЯ

Анотація. У статті аналізується епізод зустрічі Конфуція (孔子) з Наньцзи (南子), дружиною правителя князівства Вей, як один із найбільш суперечливих і дискурсивно значущих моментів конфуціанського канону. Лаконічність і фрагментарність його подання в класичних джерелах – «Лунь юй» (《论语》), «Історичних записях» (《史记》) та «Цзо чжуань» (《左传》) – унеможливають пряме моральне судження й водночас відкривають простір для багатомірних інтерпретацій. Політичний контекст події, моральна неоднозначність постаті Наньцзи, реакція учнів Конфуція та ритуальні деталі сцени формують ситуацію, у якій етична позиція передається непрямо – через мовну стриманість, ритуальні дії та текстову економію. Дослідження спрямоване на виявлення мовних і текстових стратегій етичного замовчування як характерного механізму конфуціанського дискурсу. Показано, що мовні й текстові рівні функціонують як єдина ритуально-дискурсивна система: мовна економія, ритуальні формули та відсутність емоційної лексики забезпечують етичну коректність вислову, тоді як композиційна лаконічність, симетрія й пропуски створюють структурну дистанцію між подією та її оцінкою. Доведено, що сцена зустрічі Конфуція з Наньцзи постає не як опис історичного факту, а як модель конфуціанського мовчання, узгодженого з принципом лі (禮) та концепцією цюаньбянь (权变). Запропонований підхід дозволяє інтерпретувати конфуціанський текст як мовно-комунікативну практику, у якій форма вислову й текстова організація виконують ключову етичну функцію. Отримані результати розширюють можливості сучасного філологічного й дискурсивного аналізу класичних китайських джерел та сприяють осмисленню конфуціанської етики як системи непрямого мовного й ритуального смислотворення в історичному та культурному контекстах українського китаєзнавства сьогодення науки й культури.

Ключові слова: класична китайська мова, веньянь, прагматика мовлення, етичне замовчування, мовна стриманість, композиційна структура, комунікативна стратегія, ритуал (禮), конфуціанство.

Постановка проблеми. Епізод зустрічі Конфуція (孔子) з Наньцзи (南子), дружиною правителя князівства Вей – Вея Лін-гуна (衛靈公), є одним із найсуперечливіших і найсміливіших у конфуціанському каноні. Історичні джерела, зокрема «Історичні записи» (《史记》) та «Цзо чжуань» (《左传》), містять лише лаконічні описи цієї події, залишаючи значний простір для тлумачень, припущень і суперечок. Конфліктні моменти цієї зустрічі, такі, як політичний контекст, моральна неоднозначність поведінки Наньцзи, реакція учня Цзи Лу (

子路), ритуальні та мовні деталі, створюють ситуацію, в якій пряме осудження чи моральна оцінка неможливі. Тому аналіз цього епізоду дозволяє вивчати *стратегії етичного замовчування* у конфуціанському дискурсі: способи, за допомогою яких конфуціанські тексти та коментаторська традиція передають моральну позицію через непряме мовлення, ритуальні дії, паузи та мовні мінімалістичні конструкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема тика зустрічі Конфуція з Наньцзи привертала увагу як китайських, так і західних дослідників, проте переважно у площині *морально-філософського* або *історико-біографічного* аналізу. У класичній китайській традиції тлумачення цього епізоду давали такі авторитетні коментатори, як Чжу Сі (朱熹, 1130–1200 pp.), Хуань Куан (桓寬, I ст. до н. е.), Ян Сюн (扬雄, 53 р. до н. е.–18 р. н. е.), які зосереджувалися на етичному виправданні або осудженні дій Конфуція.

У ХХ–ХХІ ст. питання ритуалу, мовчання та комунікативної етики у конфуціанському дискурсі досліджували Марсель Гране (Marcel Granet, 1884–1940 pp.), Ангус Ч. Грем (A. C. Graham, 1919–1991 pp.), Роджер Т. Еймс (Roger T. Ames), Генрі Роузмонт мол. (Henry Rosemont Jr., 1934–2017 pp.), Юань Сінь (袁欣), Лю Сяоган (刘笑敢) та інші. У їхніх працях підкреслюється, що конфуціанська етика не зводиться до нормативних приписів, а реалізується у *мовних формах поведінки*, у тому числі через ритуальну стриманість і «мовчання як дію».

В українському китаєзнавстві ця тема поки що майже не представлена: поодинокі згадки про Наньцзи трапляються лише в загальних оглядах життя Конфуція або в коментарях до перекладів «Лунь юй». Водночас у сучасній гуманітаристиці дедалі більший інтерес викликають питання мовних механізмів етики, ритуальної комунікації та дискурсивних форм замовчування – аспектів, які в китайській класичній культурі мають глибоку традицію, але досі не стали предметом системного філологічного аналізу в українському контексті.

Формування мети статті. Дане дослідження є новаторським у двох вимірах.

По-перше, воно поєднує лінгвістичний і текстологічний підхід до класичного китайського тексту, розглядаючи мовчання не як відсутність інформації, а як структурно організовану етичну дію.

По-друге, робота пропонує інтерпретацію сцени «Конфуцій і Наньцзи» як *моделі конфуціанського мовного етикету*, де ритуальна формула, лаконізм і композиційна симетрія виконують функцію морального висловлення.

Таким чином, дослідження заповнює помітну лаку в українському китаєзнавстві, інтегруючи філологічний аналіз із сучасними підходами до етики мовлення, прагматики та дискурсивних стратегій. Його унікальність полягає у спробі прочитати класичний текст через призму «мови, що мовчить» – як спосіб вираження етичного самоконтролю у конфуціанському дискурсі.

Актуальність дослідження випливає з потреб сучасного українського китаєзнавства у поглибленому вивченні текстових і мовних механізмів формування етичного змісту в класичних джерелах. Сцена зустрічі Конфуція з Наньцзи є одним із найконтroversійніших епізодів конфуціанського канону, який упродовж століть викликав суперечливі інтерпретації – від морального засудження до апології «гнучкої» стратегії мудреця. Проте більшість традиційних і сучасних тлумачень зосереджуються переважно на філософському або історико-культурному аспектах, залишаючи поза увагою власне **лінгвістичні й текстові механізми** етичного замовчування, через які формується моральна напруга сцени. Дослідження цих стратегій уможливує нове прочитання конфуціанського дискурсу не як системи догматичних висловів, а як **ритуально-мовної практики**, у якій етичне змістотворення здійснюється через стриманість, паузу та композиційну лаконічність. Для українського гуманітарного простору таке дослідження є важливим кроком до переосмислення класичних китайських текстів у міждисциплінарному ключі – на перетині філології, етики й культурної герменевтики.

Мета полягає у виявленні та аналізі мовних і текстових стратегій етичного замовчування у сцені зустрічі Конфуція з Наньцзи в конфуціанському дискурсі, а також у з'ясуванні того, як ці стратегії формують моральний смисл без прямого висловлення оцінки.

Завдання дослідження:

1) Визначити історико-культурний і політичний контекст зустрічі Конфуція з Наньцзи та показати її значення у конфуціанській традиції.

2) Проаналізувати інтерпретації цього епізоду в коментаторській традиції, від Сима Цяня (司马迁) до Чжу Сі (朱熹) та Вана Аньши (王安石), щоб виявити способи виправдання або переосмислення поведінки Конфуція.

3) Окреслити концепцію 权变 («*приспосовуватись до обставин*») як філософського підґрунтя зустрічі та її ролі у збереженні ритуального порядку.

4) Розкрити *мовні стратегії етичного замовчування* – ритуальні формули, відсутність емоційної лексики, використання сакральних звернень тощо.

5) Проаналізувати *текстові стратегії замовчування* – композиційні межі, просторову символіку (帷), ритуальну рамку й лаконізм оповіді.

6) Показати взаємозв'язок між мовними й текстовими рівнями як єдиної ритуально-дискурсивної системи, у якій мовчання виконує моральну функцію.

7) Сформулювати узагальнені висновки щодо ролі етичного замовчування у формуванні конфуціанського дискурсу та його значення для сучасної інтерпретації класичних китайських текстів.

Об'єктом дослідження є конфуціанський дискурс про зустріч Конфуція з Наньцзи, який включає як первинні тексти, так і коментаторську традицію, що інституціоналізує моральні оцінки та етичне мовчання.

Предметом дослідження є мовні та текстові стратегії, ритуальні практики і коментаторські прийоми, через які у конфуціанському дискурсі реалізується непряме етичне судження та створюються простори «етичного замовчування».

Новизна дослідження полягає в комплексному поєднанні філологічного аналізу тексту, когнітивно-дискурсивного підходу та історико-культурного контексту. Вперше пропонується:

- системно зіставити первинні джерела та коментарі щодо ритуальної поведінки Конфуція і Наньцзи;
- окреслити стратегії непрямого морального висловлювання в конфуціанській традиції;
- визначити когнітивні та ритуальні механізми, що дозволяють конфуціанському дискурсу уникати прямої моральної оцінки, зберігаючи соціальну і політичну стабільність.

Методологічну основу дослідження становить поєднання філологічного, герменевтичного й дискурс-аналізу, що дозволяє розглядати сцену зустрічі Конфуція з Наньцзи не лише як історичний факт, а як текстову подію, у якій моральна позиція виявляється через мовні та композиційні структури.

Підґрунтям аналізу виступають принципи *конфуціанської етики* (особливо категорії *лі* (禮) – «ритуал» і *дао* (道) – «шлях»), які уможливають тлумачення мовчання як форми морального висловлення. У цьому контексті застосовано також поняття «цюаньбянь» (权变, *приспосовуватись до обставин / приймати виважене рішення відповідно до обставин*), що дає змогу пояснити поведінку Конфуція як адаптацію ритуалу до конкретних соціально-політичних обставин. Поняття «цюаньбянь» (权变) складається з двох ієрогліфів: «权» (*зважувати*) і «变» (*мінатися*), що разом можна визначити, як *приспосовуватись до обставин* або *приймати виважене рішення відповідно до обставин*.

Методика дослідження ґрунтується на комплексному аналізі джерел і мовного матеріалу:

1. Текстологічний аналіз – порівняння різних версій і коментарів до фрагментів «Лунь юй» (《论语》), «Історичних записів» (《史记》), а також тлумачень Чжу Сі (朱熹), Хуаня Куаня (桓宽), Яна Сюна (扬雄) та інших мислителів.

2. Лінгвістичний аналіз – виявлення ритуальних формул, синтаксичної економії, особливостей слововживання й граматичних засобів, що забезпечують «мовне мовчання».

3. Наративно-композиційний аналіз – дослідження структури сцени, принципів кадрювання, симетрії, пропусків і пауз, через які формується «текстова тиша».

4. Прагматичний аналіз – інтерпретація мовних дій (уклін, присяга, ритуальна формула) як комунікативних актів, що виражають моральну позицію без вербального оцінювання.

5. Порівняльний аналіз – зіставлення конфуціанської моделі етичного замовчування з іншими традиціями морального мовчання в класичних культурах (за потреби – короткі паралелі із західною філософією).

Методологічний синтез цих підходів дозволяє дослідити мовчання як цілісну систему вираження етики у конфуціанському тексті, де форма, структура й мовна стриманість виконують роль морального висловлення.

Теоретична значущість полягає у поглибленні розуміння конфуціанського дискурсу як системи, де моральне висловлення здійснюється не через прямі судження, а через ритуальні, мовні й композиційні механізми замовчування. Дослідження розширює уявлення про *мовні та текстові стратегії етич-*

ного самоконтролю, що формують особливий тип комунікативної поведінки у класичній китайській культурі.

Практична значущість полягає у можливості застосування запропонованих аналітичних принципів у суміжних галузях гуманітарного знання – передусім у етичній лінгвістиці, культурології, прагматиці мовлення та порівняльному дискурсивному аналізі. Отримані результати можуть бути використані для вивчення механізмів непрямого мовлення, етичної стриманості та ритуальної комунікації у різних культурних традиціях.

У межах конфуціанського дискурсу моральне судження часто реалізується не прямим висловленням оцінки, а через комплекс ритуальних, мовних і текстових стратегій, що формують структуру етичного сприйняття. Такі стратегії забезпечують баланс між дотриманням ритуалу (禮), моральною позицією і соціально-політичним контекстом, дозволяючи уникати конфліктів між етичними нормами та конкретними ситуаціями. *Гіпотеза* полягає в тому, що епізод зустрічі Конфуція з Наньци є прикладом реалізації цих загальних принципів: у текстах «Лунь юй» (《论语》), «Історичних записів» (《史记》) та коментаторській традиції застосовуються мовні та текстові прийоми, що створюють ефект «етичного замовчування» – непряме, ритуально опосередковане моральне судження, яке дозволяє обмежено висловлювати позицію щодо етичної складності ситуації без порушення ритуальної та соціальної норми.

Виклад основного матеріалу.

1. Опис зустрічі Конфуція з Наньци: механізми етичного мовчання

Сцена зустрічі Конфуція з Наньци є одним із ключових епізодів, що дозволяє проілюструвати механізми етичного мовчання та ритуальної дистанції в конфуціанському дискурсі. Опис зустрічі Конфуція з Наньци (南子) є одночасно і ритуальним, і символічним, демонструючи, як мовчання та формальні дії виступають носіями етичних та політичних смислів. Відомий епізод описаний у «Історичних записках» (《史记》) Сима Цяня (司马迁), де наголошується на деталях взаємного вітання та дистанції між учасниками:

《夫人在絳帷中。孔子入门，北面稽首。夫人自帷中再拜，环佩玉声璆然。孔子曰：‘吾乡为弗见，见之礼答焉。’子路不说。孔子矢之曰：‘予所不者，天厌之！天厌之！’» [1]

«Пані (Наньци) перебувала за шовковою завісою. Конфуцій увійшов у двері й, обернувшись на північ, уклонився з пошаною. Пані з-за завіси двічі вклонилася у відповідь; її нефритові прикраси задзвеніли чистим, дзвінким звуком. Конфуцій сказав: “За звичаєм мого краю не заведено бачитися (з такою жінкою), але коли вже зустрівся – відповів згідно з ритуалом”. Цзи Лу не схвалив цього. Тоді Конфуцій поклявся, промовивши: “Якщо я зробив те, чого не мав чинити, – хай Небо зненавидить мене! Хай Небо зненавидить мене!”»

Наньци знаходилась за шовковою завісою (帷), що слугувала одночасно фізичним та ритуальним бар’єром. Конфуцій, увійшовши до кімнати, «обернувшись на північ, уклонився з пошаною». Наньци відповіла на його уклін з-за завіси, і звук її прикрас пролунав дзвінко, що ще більше підкреслювало дистанцію. У класичній ритуальній лексиці:

- 南面 (повернутися на південь) – позиція *володаря, правителя* (символ влади);

- 北面 (повернутися на північ) – позиція *підданого, учня, молодшого*, тобто того, хто віддає шану.

Тому, коли сказано, що «孔子北面稽首», це означає, що

Конфуцій стояв обличчям *на північ*, тобто *на південь від пані*, у позиції того, хто вшановує вищого за статусом. Розташування учасників – Конфуцій на півночі, Наньци на півдні – відображає конфуціанську ієрархію та дотримання належного етикету. Завіса і дзвінки прикраси, що є складовою офіційного вбрання, функціонують як *мовчазні маркери ритуальної дистанції*, символічно нагадуючи про соціальний і моральний порядок, який обмежує будь-які домисли про «інтимність».

Реакція учня Цзи Лу (子路) підкреслює напруженість ситуації: він залишився незадоволений побаченням, що змусило Конфуція публічно присягнути:

《予所不者，天厌之！天厌之！》 («Якщо я зробив те, чого не мав чинити, – хай Небо зненавидить мене! Хай Небо зненавидить мене!») [2] Ця присяга слугує своєрідним етичним щитом, який захищає репутацію Конфуція і одночасно демонструє публічне усвідомлення соціальних норм. Через ритуал, звук та мовчазні дії відбувається етичне замовчування потенційного скандалу: інформація про зустріч передається без прямого опису взаємин, лише через символічні сигнали, що дозволяє тексту формувати моральну дистанцію та контрольований наратив. Таким чином, сама сцена – це складний *ритуальний та дискурсивний механізм*, де форма взаємодії і мовчання набувають ключового значення, демонструючи, як конфуціанський етикет працює як інструмент етичного замовчування.

2. Історико-політичний контекст сцени

Водночас, ритуальна бездоганність сцени, описаної Сима Цянем, не може бути повністю зрозумілою поза політичними і соціальними обставинами, у яких вона відбулася. Той факт, що зустріч Конфуція з Наньци потребувала настільки чіткої ритуальної рамки, свідчить не лише про особисту моральну обережність філософа, а й про складну політичну конфігурацію у державі Вей (衛), де влада, репутація та придворні інтриги створювали атмосферу постійного ризику. Саме тому наступний крок аналізу передбачає звернення до *історико-політичного контексту*, у якому ця сцена набула свого значення.

Зрозуміти, чому зустріч між філософом і дружиною правителя викликала такий резонанс – означає прочитати її не лише як ритуальну взаємодію, а й як **подію, вбудовану в динаміку влади, гендерних ролей і чуток**, що супроводжували двір Вей.

Наньци (南子, ?–479 рр. до н.е.) – одна з найсуперечливіших жіночих постатей періоду Весни та Осені. Вона походила з аристократичного роду князівства Сун (宋), з міста Шанцю (商丘, сучасна провінція Хенань), і після шлюбу з правителем Вей – Вей Лін-гуном (衛靈公, 540–493 рр. до н.е.) – набула титулу «матері держави» ((國母) 衛國). Її політична присутність при дворі Вей не обмежувалася роллю дружини правителя: вона мала реальний вплив на кадрові рішення, дипломатичні контакти й спадкову політику. Шлюб Наньци з Вей Лін-гуном мав передусім дипломатичний характер. Як принцеса сусіднього князівства, вона слугувала гарантією союзу між Вей і Сун. Проте такий союз поставив її у вкрай складне становище між різними силами при дворі. Після викриття її зв’язку з тайцзи (принцом) Чао з Сун (公子朝) спадкоємець тайцзи Куай Куй (太子蒯聩) разом зі спільником Сі Янсуном (戏阳速) намагався організувати її вбивство, але змову було розкрито, і сам тайцзи втік до Сун. Відтоді Наньци фактично контролювала двір Вей, а її політичний вплив сягав дипломатичних відносин із князівствами Ці (齊(齊)), Цзін (晉) і Чу (楚) [3].

Після смерті Вей Лін-гуна у 493 р. до н.е. вона намагалася забезпечити престол для тайци Чао, проте відмова останнього відкрила шлях до влади синові Куай Куя – Вею Чу Гуно (衛出公). У 480 р. до н.е. Куай Куай повернувся, захопив владу й став Веєм Чжуан Гуном (衛莊公); за переказом у «Лє ной чуань» (《列女传》), саме тоді Наньци була страчена [4].

Як зауважує Сима Цянь «Історичних записях» (《史记·孔子世家》), саме в цій політичній атмосфері відбувається знаменита зустріч із Конфуцієм. Пізні коментатори, зокрема Кун Аньго (孔安國, 156–74 рр. до н.е.) у «Тринадцяти коментарях да класичних творів» (《十三经注疏》), фіксують її репутацію короткою, але промовистою фразою: «南子者, 衛靈公夫人, 淫亂。」 («Наньци – дружина Вея Лін-гуна, розпусна.») [5]

Однак аналіз історичних джерел показує, що ця характеристика спиралася радше на політичні чутки, ніж на достовірні свідчення. Два епізоди особливо вплинули на формування її образу.

1) До шлюбу Наньци мала близькі стосунки з тайци Чао (公子朝), представником правлячого дому князівства Сун. [4] У подальшій історіографічній традиції цей зв'язок подавався як «свідчення її легковажності» [6].

2) Після одруження з Вей Лін-гуном (衛靈公) з'являються чутки про її інтимний зв'язок із Міци Ся (弥子瑕) – фаворитом правителя [4]. Як зазначено у «Хань Фей-ци» (《韩非子·外储说左上》): «弥子瑕有宠于卫君, 以余桃喂之。」 («Міци Ся мав прихильність у володаря Вей і годував його залишком персика») – метафора довірливих і надто близьких стосунків при дворі [7].

Згодом виникає оповідь, що Вей Лін-гун сам сприяв зустрічам Наньци та тайци Чао – у місцевості Тао (洮), як повідомляє «Цзо чжуань» (《左传·定公十四年》): «卫灵公为夫人南子召宋朝, 会于洮。」 («Вей Лін-гун скликав [для своєї дружини Наньци] сина дому Сун, Гунци Чао, і влаштував зустріч у Тау.») [8]

Такий вчинок правителя може бути витлумачений радше як політична демонстрація контролю, ніж як схвалення «розпусти». Цей ланцюг подій свідчить, що за її «репутацією» стояли реальні династичні конфлікти, де моральні звинувачення слугували інструментом політичної боротьби.

3. Коментаторська традиція у формуванні інтерпретації сцени зустрічі Конфуція з Наньци

Після з'ясування політичного та соціального контексту сцени стає очевидним, що зустріч Конфуція й Наньци існує не лише як історичний епізод, а як текстуальний вузол, навколо якого протягом століть формувалася широка коментаторська традиція.

Якщо політична реальність Вей визначала умови мовчання – ритуальні, моральні, гендерні, то саме коментатори перетворили це мовчання на дискурсивну стратегію. У їхніх тлумаченнях подія набуває нового виміру: вона стає не просто свідченням «етичної поведінки Конфуція», а ареною, де ритуал, мораль і влада взаємодіють у тексті.

Від Сима Цяня (司马迁) до Чжу Сі (朱熹) й Хуана Куана (桓宽) інтерпретації цієї сцени відображають зміну поглядів щодо межі між етичним і політичним – від прагнення зняти підозру з Учителя до прагнення вписати його в нормативний канон. Саме тому аналіз коментаторської традиції дозволяє простежити, як ритуальна дистанція перетворюється на текстову, і як

із приватної сцени формується публічний моральний дискурс.

У добу Весни та Осені кордонів між приватним і державним майже не існувало. Поведінка жінки при дворі безпосередньо впливала на престиж правителя. Наньци, як «державна матір», мусила водночас зберігати символічну «цнотливість» і здійснювати політичний вплив. Такий дуалізм створював потенційний конфлікт між етикетом (禮) і владою (權), тож її зустріч з Конфуцієм набуває особливого значення: вона відбувається у просторі, де ритуал покликаний нейтралізувати напруження між мораллю й політикою. Конфуцій виконує всі належні формальності, але жодним словом не виходить за межі ритуальної дистанції – так текст створює «зону невираженості», у якій замовчування стає знаком етичної позиції. Подальша рецепція цієї сцени в китайській культурі була значною мірою визначена коментарями класичних авторів.

Чжу Сі (朱熹) у «Лунь юй цзюжу» (《论语集注》) пояснює позицію Конфуція так:

「圣人道大德全, 无可不可。其见恶人, 固谓在我有可见之礼, 则彼之不善, 我何与焉。然此岂子路所能测哉?」 [9] («Святий має шлях великий і чесноту досконалу – для нього немає “можна” чи “не можна”. Якщо він бачить людину недоброчесну, але в цьому є належна ритуальна форма, то її зло не має до нього стосунку. Але хіба Цзи Лу міг осягнути це?») [9]

Хуань Куан (桓宽) у «Янь те лунь» (《盐铁论》) критикує епізод із формалістичних позицій: 「子瑕佞臣也, 夫子因之, 非正也; 男女不交, 孔子见南子, 非礼也。」 [9] «Цзися – улесливий сановник; Вчитель, спіраючись на нього, вчинив несправедливо. Чоловікам та жінкам не належить спілкуватися; Конфуцій зустрівся з Нань-ци — це суперечить ритуалу (чи)»

Ян Сюн (扬雄) у «Янци фаянь» (《扬子法言》) додає психологічний аспект: 「仲尼见南子, 所不欲见也; 于阳虎, 所不欲敬也。见所不见, 敬所不敬, 不续, 如何?」 [5] «Чжунні (Конфуцій) зустрівся з Наньци, тією, кого не бажав бачити; віддав почесні Ян Ху, тому, кого він не хотів почитати. Він побачив того, кого не хотів бачити, і шанував того, кого не повинен був шанувувати — і все ж таки не втрапив обличчя. Як це можливо?»

Усі три позиції – від моральної апології до критики – формують багатозарову міфологію події, де текст «Історичних записів» стає вихідним пунктом, а коментаторська традиція перетворює епізод на поле інтерпретацій, що відображають різні моделі співвідношення між ритуалом, етикою та політичною доцільністю.

Як бачимо з наведених прикладів, кожен коментатор працює не лише в межах історичного матеріалу, а й у межах морально-дискурсивної рамки своєї епохи. Для Чжу Сі, мислителя династії Сун, ключовим було утвердити образ Конфуція як морально бездоганного «святого вчителя» (聖人), здатного залишатися чистим навіть у ситуаціях політичного компромісу. Тому його тлумачення переводить зустріч із Наньци з історичної площини у метафізичний вимір чесноти: «праведний» може зустрічати «недоброчесних» і не заплямувати себе. У такий спосіб коментатор намагається зняти моральну двозначність події, перетворивши її на урок про самоконтроль і досконалість ритуалу.

Натомість Хуань Куан, представник ханського періоду, мислить у категоріях ритуальної ортодоксії. Для нього навіть символічний контакт між чоловіком і жінкою, що не перебу-

вають у родинних стосунках, виходить за межі «лі» (禮). Тому він читає сцену буквально – як порушення формальної норми. [10] Така позиція демонструє, як ритуал у ранньоханьському мисленні стає абсолютним критерієм морального судження, де немає місця політичній чи етичній гнучкості.

Ян Сюн, поет і мислитель на межі періоду Хань, вводить психологічний вимір. Його тлумачення показує, що внутрішня напруга між бажаним і необхідним, між етикою почуття та етикою обов'язку, – це не вада, а риса мудрості. Саме тому Конфуцій, який «бачить те, чого не хотів бачити», не осоромлений: його чеснота полягає у вмінні витримати суперечність [10]. Таке тлумачення переводить епізод у площину *моральної рефлексії*, де дія стає нагодою для самопізнання.

Отже, коментаторська традиція не лише відтворює сюжет, а й моделює різні способи мовчання про нього. Для одних – це мовчання як очищення (Чжу Сі), для інших – як осуд (Хуань Куан), а для третіх – як внутрішня боротьба (Ян Сюн). Ритуал і мовчання стають текстовими інструментами, через які культура говорить про невимовне – про межу між моральним і політичним, між приватним і публічним. У такий спосіб коментаторська традиція перетворює коротку сцену з «Історичних записів» на *модель етичного мислення*: вона показує, що конфуціанська традиція не приховує двозначностей, а радше інтегрує їх у систему навчання про належне. Саме тому зустріч Конфуція з Наньци стає не стільки історичним фактом, скільки *символом ритуальної мови*, де замовчування – це форма висловлювання, а дистанція є способом збереження морального порядку.

4. Концепція «цюаньбянь» (权变) і виправдання зустрічі, як прояву гнучкої стратегії Конфуція

Аналізуючи сцену зустрічі Конфуція з Наньци, коментаторська традиція прагнула не лише пояснити її зовнішню форму – ритуальні поклони, завісу, відсутність прямого спілкування, а й відтворити внутрішню мотивацію Вчителя. Ключовим поняттям, що дозволило виправдати цей учинок, стала ідея «цюаньбянь» (权变, *приспосовуватись до обставин*) – тобто вміння діяти гнучко, відповідно до обставин, не порушуючи при цьому основного морального принципу *дао* (道).

У конфуціанстві «权» (вага, міра, рівновага) позначає здатність ухвалювати рішення, виходячи з конкретної ситуації, а не з абстрактного догмату. Конфуцій навчав, що «君子而时中» («*благородний муж чинить відповідно до ситуації*»). Таким чином, «цюаньбянь» – це не відмова від принципів, а вміння зважити постійне і змінне, «经» (норму) і «权» (зважувати) [11].

Коментатори вказували на те, що Конфуцій не зрадив своїм переконанням, зустрічаючись із жінкою сумнівної репутації, радше навпаки, він діяв у душі власного вчення: шукаючи можливість «застосувати *дао*» в державі, де навіть зовнішні умови суперечили моралі. Його вчинок ставав не компромісом, а експериментом політичної реалізації принципу *дао* в несприятливому середовищі.

З погляду історичного контексту, зустріч із Наньци була не приватною, а політичною. Конфуцій прибув до князівства Вей у пошуках можливості реалізувати свої реформаторські ідеї – зміцнення державного порядку, обмеження влади аристократичних родів і повернення пріоритету *ритуалу* (礼). Проте у Вей реальна влада перебувала не в руках правителя Лін-гуна, а у його дружини Наньци та її фаворита Міцзи Ся [4].

Конфуцій чудово розумів, що без згоди Наньци жодні його політичні ініціативи не могли бути втілені. У цьому контексті зустріч із нею була не проявом слабкості, а стратегічним ходом – спробою встановити контакт із центром реальної влади.

Однак, на відміну від інших політиків, він зберігав ритуальну дистанцію: шовкова завіса, звернення обличчям на північ, поклони без прямого контакту – усе це перетворює сцену на зразок ритуального самоконтролю.

Його учень Цзи Лу не зміг зрозуміти прихованого сенсу вчинку. Для нього зустріч виглядала як порушення норми «чоловік не спілкується з жінкою» (男女不交). Але Конфуцій мислив у ширшій перспективі: для втілення *дао* іноді необхідно відступити від зовнішньої форми, аби зберегти внутрішній зміст – діяти за принципом «цюаньбянь» (权变).

Пізніші коментатори розвинули саме цю лінію виправдання.

У **Чжу Сі** (朱熹) у «Лунь юй цзижу» (《论语集注》) пояснює це, як прояв морального суверенітету Конфуція: він настільки чистий, що контакт із «нечистою» постаттю не може його заплямувати.

Ван Аньши (王安石) запропонував нове тлумачення: «Якщо дотримуватися лише ритуалу без гнучкості, то як бути Конфуцієм? Є час для 礼 (ритуалу), є час для 权 (зваження/доцільності) – тому Мен-цзи не бачив князів, а Конфуцій бачив Наньци» [12].

Це тлумачення зробило з епізоду зустрічі візеріть політичного балансування, показавши, що мудрець знає, коли діяти згідно з нормою, а коли – згідно з доцільністю.

Таким чином, коментаторська традиція перевизначила саму природу вчинку Конфуція: замість «порушення ритуалу» він став прикладом вищої ритуальності – уміння дотримуватися норми через адаптацію до обставин.

Це і є квінтесенція поняття «цюаньбянь» (权变): «Гнучкість не є відмовою від *дао*, а засобом його збереження у мінливому світі». При цьому коментатори підкреслювали: Конфуцій ніколи не переходив межу між політичною адаптацією і моральною поступкою. Його принцип «道不同, 不相为谋» («*шляхи різні – не можемо діяти разом*») визначив і результат епізоду: після зустрічі, усвідомивши неможливість реалізації *дао* при дворі, він залишає Вей.

Таким чином, «цюаньбянь» тут лише тимчасова стратегія, але не відмова від ідеалу. Конфуцій міг «зігнутися» заради *дао*, але не «зламатися» заради вигоди. У цьому сенсі зустріч із Наньци стає моральним випробуванням, яке Вчитель проходить із гідністю: він вступає в діалог із владою, але зберігає ритуальну й етичну дистанцію. Коментатори різних епох, від Хань до Сун, перетворили цей епізод на парадигму конфуціанської політичної поведінки – образ мудреця, здатного діяти в умовах моральної неоднозначності, не втрачаючи внутрішнього центру.

Таким чином, зустріч Конфуція з Наньци, попри її зовнішню двозначність, у коментаторській традиції перетворюється на наочне втілення динамічної природи конфуціанської моралі.

Якщо класична доктрина 礼 (лі, ритуалу) задає незмінні норми поведінки, то поняття 权 (зваженість, доцільність) дозволяє застосувати ці норми в реальній, мінливій ситуації. Так народжується синтез 经 і 权 – постійного і змінного, принципу і дії.

Конфуцій у цьому епізоді не стільки «дотримується» ритуалу, скільки втілює його живий дух. Він зберігає форму «ритуалу», дистанцію, повагу, самовладання, і водночас виявляє мудрість «доцільності» – здатності діяти відповідно до політичної необхідності. Саме в цій подвійності розкривається його «道之活法» – живе застосування шляху.

Коментатори епохи Сун (особливо Чжу Сі та Ван Аньши) бачили в цьому приклад етичного реалізму Конфуція: мудрець не уникає складності, але вміє залишатися вірним собі в неоднозначних обставинах. «цюаньбянь» (权变) для них стало знаком того, що конфуціанська мораль не замкнена в догмі, а має внутрішню рухливість – здатність поєднувати принцип і практику, форму і зміст, ритуал і реальність.

Отже, зустріч із Наньци – не епізод компромісу, а урок практичної етики: як зберегти чистоту наміру, не уникаючи взаємодії з владою та використання ритуалу не як стіни, а як мосту між ідеалом і дією.

Через призму «цюаньбянь» (权变) цей епізод стає не моральною дилемою, а демонстрацією досконалої рівноваги – здатності «гнучко діяти, не зраджуючи дао».

Саме ця рівновага, де мудрість поєднується з ритуальною точністю, а принцип з політичним розумом, і зробила Конфуція в очах пізнішої традиції не лише «учителем моралі», а й взірцем поведінки у світі, де мораль і влада неминуче перетинаються.

5. Мовні та текстові стратегії етичного замовчування

Перед тим як розглянути безпосередньо сцену зустрічі, варто розмежувати мовні та текстові стратегії етичного замовчування.

Мовні стратегії стосуються вибору слів, синтаксису, ритуальних формул і мовленнєвих актів – тобто способів, якими у висловлюванні кодується етична позиція без її прямого проголошення. Це рівень комунікативної поведінки, де мовлення функціонує як інструмент самоконтролю та соціального регулювання.

Текстові стратегії, натомість, охоплюють структурно-композиційні засоби оповіді: розподіл дії, організацію простору, нарративні лакуни, ритуальні рамки. Якщо мовні стратегії «мовчать» у межах реплік, то текстові «мовчать» у самій побудові оповіді, через те, що приховується, опускається або лише натякається.

Мовні стратегії етичного замовчування.

Сцена зустрічі Конфуція з Наньци побудована за принципом максимальної мовної економії. У фрагменті повністю відсутні емоційні або оціночні вислови, немає жодного авторського коментаря чи опису почуттів.

Репліка Конфуція: 《吾乡为弗见，见之礼答焉》 («Я зазвичай не прагну бачитися, але коли зустріч відбулася, я відповідаю ритуалом») – відображає типову конфуціанську модель висловлювання, у якій пряма моральна оцінка заміщується посиланням на ритуал (禮) [5].

Тут відсутня будь-яка емоційна інтонація; натомість з'являється ритуальна формула, що визначає межу між етичним і соціальним.

Особливу роль відіграє присяга 《予所不者，天厌之！天厌之！》 («Якщо я зробив те, чого не мав чинити, – хай Небо зненавидить мене! Хай Небо зненавидить мене!») [9]. Це приклад формалізованої мовної формули, яка виконує функцію самозахисту через апеляцію до вищого, безособового

морального авторитету. Конфуцій не пояснює свої мотиви, не виправдовується, а лише переносить відповідальність у сферу сакрального, роблячи мовчання етичною заявою.

До характерних ознак мовних стратегій цієї сцени належать:

- використання ритуальних дієслів (稽首, 再拜) з офіційного церемоніального реєстру;
- повна відсутність лексики, пов'язаної з емоціями чи інтимністю;
- формульність і повторення (як у випадку 《天厌之》), що фіксують сталість і контроль, а не спонтанність почуттів;
- безособовість висловлювань, коли суб'єктивне «я» розчиняється в ритуальній формі.

Таким чином, мовна стратегія етичного замовчування полягає у заміщенні емоційного – ритуальним, а суб'єктивного – нормативним. Мова не замовчує у звичайному сенсі, а говорить стриманістю, де мовчання саме стає знаком моральної чистоти.

Текстові стратегії етичного замовчування.

На рівні структури оповіді текст «Історичних записів» демонструє композиційне мовчання – замовчування, закладене у спосіб побудови сцени.

Ключовий елемент «завіса» (帷) функціонує не лише як фізичний бар'єр між Конфуцієм і Наньци, а й як текстова межа: за нею залишається все, що могло би викликати сумнів або моральну двозначність. Подія описана так, щоб простір потенційного порушення ритуалу залишився «поза словом».

У сцені немає опису поглядів, інтонацій чи реакцій персонажів – лише послідовність дій: вхід, уклін, відповідь, звук прикрас, присяга. Цей перелік формує ритуальний кадр, а не емоційний епізод.

Композиційно текст має рамкову симетрію: початок «вклонитися до землі» (稽首) і кінець «поклоняся» (矢之曰), обрамлюють центральну подію, утворюючи замкнений цикл ритуалу, в якому не залишається місця для інтерпретації почуттів.

Таким чином, текстова стратегія полягає у структурному моделюванні мовчання: моральне не проголошується, а впливає з відсутності пояснення. Завіса, паузи та лакуни працюють як механізми етичної дистанції, де читач сам має відчитати приховану напругу.

Мовні та текстові рівні утворюють єдину систему. Мовна стриманість забезпечує ритуальну коректність висловів, тоді як текстова лаконічність – структурну дистанцію між дією та її оцінкою. Разом вони створюють етико-дискурсивний механізм, у якому моральна суть не висловлюється прямо, а проявляється через форму її відсутності.

Сцена зустрічі Конфуція з Наньци постає не як опис події, а як модель конфуціанського мовчання, де мовна економія й композиційна стриманість виконують роль моральних фільтрів. Тут мовчання не є браком слів, а формою етичного вислову, що узгоджується з принципом лі (禮) – говорити лише настільки, наскільки дозволяє ритуал.

Висновки. Сцена зустрічі Конфуція з Наньци, описана в «Історичних записках», виявляється не просто історичним анекдотом чи моральним епізодом, а складною текстовою конструкцією етичного мовчання. Її інтерпретація вимагає поєднання лінгвістичного, прагматичного та дискурсивного аналізу, що дозволяє побачити, як у межах конфуціанської традиції моральність реалізується не через пряме висловлення, а через форму мовної стриманості та ритуальної дистанції.

1. *Мовні стратегії* етичного замовчування проявляються у використанні ритуальних формул, безособових висловів і повній відсутності емоційної лексики. Вислови Конфуція – «吾乡为弗见，见之礼答焉» і «天厌之！天厌之！」 – демонструють, як ритуальна мова виконує етичну функцію: замість суб'єктивного виправдання діє формула, що апелює до вищого порядку – Неба. Така мовна економія створює ефект «мови, що мовчить», у якій моральна позиція виражається через самоконтроль і стриманість.

2. *Текстові стратегії* побудовані на структурній лаконічності, симетрії та пропущених елементах. «Завіса» (帷) виступає не лише матеріальним бар'єром, а й композиційною межею між видимим і невидимим, сказаним і замовчаним. Відсутність опису діалогу чи емоцій створює лауну, яка сама набуває етичного значення. Таким чином, структура тексту стає простором реалізації мовчання – етика закодована в самому способі оповіді.

3. В історико-політичному вимірі зустріч уособлює напруження між ритуалом (礼) і доцільністю (权). Конфуцій погоджується на аудієнцію не як компроміс, а як вияв «цюаньбянь» (权变) – гнучкого застосування принципу відповідно до ситуації. Саме цей аспект був ключовим для пізнішої коментаторської традиції, що прагнула виправдати або пояснити поведінку Учителя як прояв мудрого балансу між моральним і політичним.

4. Аналіз коментаторської спадщини – від Сима Цяня до Чжу Сі – показує, що інтерпретації сцени поступово зміщуються від етичної підозри до канонічного захисту образу Конфуція. Тим самим формується *дискурсивна стратегія «очищення»*, у якій мовчання, ритуал і апеляція до небесного порядку стають інструментами збереження морального авторитету.

5. На перетині мовних і текстових рівнів формується цілісна *ритуально-дискурсивна модель етичного замовчування*: мова «мовчить» через ритуал, а текст «мовчить» через композицію. Це мовчання не є браком змісту – воно функціонує як механізм морального контролю, завдяки якому конфуціанська етика уникає прямого оцінювання, залишаючи простір для саморефлексії та ритуальної форми.

Таким чином, сцена зустрічі Конфуція з Наньци постає як *модельна ситуація конфуціанського мовлення*, де мовчання, форма і дистанція виконують роль головних носіїв етичного сенсу. У сучасному гуманітарному контексті цей аналіз відкриває можливість розглядати конфуціанський текст не лише як філософський, а як *мовно-комунікативний феномен*, у якому етика мислиться через форму вислову..

Література:

1. 李颖科. 论孔子对司马迁及其《史记》的影响. *唐都学刊*, № 6, 1994, 页 40–46.
2. 无. “子见南子”: 儒者的困惑与解惑. *文史知识*, № 3, 2006, 页 10–15.
3. 裴传永. 孔子见南子的前前后后. *走向世界*, № 13, 2011, 页 11–16.
4. Milburn, O. Gender, Sexuality, and Power in Early China: The Changing Biographies of Lord Ling of Wei and Lady Nanzi. *NAN NÜ*, № 1, 2010, P. 1–29. DOI: <https://doi.org/10.1163/156852610X518183>
5. 邓超, 余立新. 子可以不见南子吗?. *装备制造与教育*, № 2, 2014, 页 25–31.
6. 史国强, 王景莲. “孔子见南子”新议. *濮阳职业技术学院学报*, № 4, 2012, 页 31–38.

7. 刘勃. 孔子见南子，一场双赢的赴约. *环球人物*, № 3, 2020, 页 15–23
8. 张冲. 《论语》“子见南子”章正诂. *枣庄学院学报*, № 1, 2013, 页 50–57.
9. 史杰. 孔子见南子的道德评价. *湖北第二师范学院学报*, № 3, 2018, 页 54–59.
10. Wang, Q. E. Truthful Is Moral: Practicing Ethical Responsibility in Chinese Historiography. *History and Theory*, № 1, 2024, P. 85–105. DOI: <https://doi.org/10.1111/hith.12363>
11. 龚道运. 论孔子对情的体认. *国际儒学研究*, 第十二辑, 2002, 页 23–29
12. 赖勤芳. 论语堂对孔子形象的消解与重建. *社会科学辑刊*, № 5, 2007, 页 61–68.

Kostanda I. The meeting of Confucius (孔子) with Nanji (南子) in confucian discourse: language and textual strategies of ethical silence

Summary. The article examines the episode of the meeting between Confucius (孔子) and Nanzi (南子), the wife of the ruler of the state of Wei, as one of the most controversial and discursively significant moments of the Confucian canon. The laconic and fragmentary manner in which this episode is presented in classical sources – *The Analects* (《论语》), *Records of the Grand Historian* (《史记》), and *Zuo zhuan* (《左传》) – precludes direct moral judgment while simultaneously opening a space for centuries of interpretation and commentary. The political context of the event, the moral ambiguity of Nanzi's figure, the reaction of Confucius' disciples, and the ritual details of the scene together produce a situation in which ethical positioning is conveyed indirectly, through linguistic restraint, ritualized actions, and textual economy. The study aims to identify linguistic and textual strategies of ethical silence as a characteristic mechanism of Confucian discourse. It demonstrates that linguistic and textual levels function as a unified ritual-discursive system: linguistic economy, ritual formulas, and the absence of emotional vocabulary ensure ethical propriety of expression, while compositional conciseness, symmetry, and omissions create a structural distance between the event and its evaluation. It is argued that the scene of Confucius' meeting with Nanzi should be understood not as a description of a historical fact, but as a model of Confucian silence, aligned with the principle of *li* (礼) and the concept of *quanbian* (权变). The proposed approach allows Confucian texts to be interpreted as linguistic and communicative practices in which the form of expression and textual organization perform a key ethical function. The results expand the possibilities of contemporary philological and discourse analysis of classical Chinese sources and contribute to understanding Confucian ethics as a system of indirect linguistic and ritual meaning-making within the historical and cultural context of Ukrainian Sinology.

Key words: Classical Chinese language, wenyuan, pragmatics of speech, ethical silence, linguistic restraint, compositional structure, communicative strategy, ritual (*li*), Confucianism.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 07.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 04.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025